

АРТУР КОНАН ДОЙЛ

З АРХІВУ ШЕРЛОКА ХОЛМСА

ОПОВІДАННЯ

З англійської переклав Михайло СКУРАТОВСЬКИЙ

ОБЛИЧЧЯ ПІД ВУАЛЛЮ

Коли зважити на те, що Шерлок Холмс мав широку практику протягом двадцяти трьох років і що сімнадцять із них я йому допомагав і все занотовував, то стане ясно, скільки в мене є матеріалів. Проблемою завжди було не знайти, а вибрати. Я маю цілу полицю щоденників, дібраних по роках, теки з документами — цінна здобич не лише для любителів кримінальної хроніки, а й для тих, хто цікавиться скандалами у великосвітських та урядових колах кінця вікторіанської доби. Стосовно останніх хочу зауважити: авторам розпачливих листів, котрі благають зберегти недоторканною честь їхніх сімей або репутацію славетних предків, нема чого боятись. Делікатність і глибоке почуття професійної гідності завжди були притаманні моєму другові й позначаються на виборі спогадів, тож нічиєю довірою ми не зловживаємо. Тому мене страшенно обурили недавні спроби викрасти й знищити ці папери. Хто замислив цей злочин, я знаю і, якщо це повториться, скористаюся з дозволу Холмса

опублікувати історію про політичного діяча, про маяк та дресированого баклана. Принаймні один із читачів добре мене зрозумів.

Безперечно, не завжди моєму другові вдавалося продемонструвати свій чудовий хист прозорливості й спостережливості, про які я розповідав у спогадах. Іноді плоди успіху коштували йому великих зусиль, а іноді самі падали у кошик. У випадках, де в нього не було можливості виявити свої якості, йшлося про найстрашніші людські трагедії, і з однією з них я хочу вас познайомити. Імена і місце дії змінено, але загалом факти викладено досить точно.

Одного ранку (це було наприкінці 1896 року) я отримав від Холмса записку із запрошенням прийти якомога швидше. Коли я увійшов, він потопав у клубках тютюнового диму, а поруч на стільці сиділа немолода, опасиста, схожа на домовласницю жінка з добрим обличчям.

— Це місис Мерілоу з Північного Брікстона,— представив гостю мій друг. — Місис Мерілоу не заперечує проти тютюну, Уотсоне, якщо ви бажаєте віддатися своїй шкідливій звичці. Вона розповідає цікаву історію, яка, цілком можливо, набуде подальшого розвитку, і ваша присутність може виявитися корисною.

— Все, що зможу...

— Місис Мерілоу, ви розумієте, що коли йти до місис Рондер, то краще зі свідками. Поясніть це їй до нашого приходу.

— Благослови вас Господь, містере Холмс,— відповіла відвідувачка. — Вона так бажає вас бачити, що приводьте з собою хоч усю парафію!

— Тоді ми завітаємо зразу пополудні. Але спершу давайте подивимось, чи правильно я все зрозумів. Це допоможе докторові Уотсону збагнути ситуацію. Ви сказали, що місис Рондер живе у вас сім років і що ви тільки раз бачили її обличчя.

— Боже мій, краще б я його не бачила!

— Як я зрозумів, воно страшенно спотворене?

— Знаєте, містере Холмс, його й обличчям не назвеш. Таке воно страшне. Наш молочар якось угледів її, коли вона визирнула з горішнього вікна, то з переляку впустив бідон і залив молоком усі квіти перед будинком. Отаке в неї обличчя. Коли я її побачила, захопивши зненацька, вона швидко накинула вуаль і каже: «Тепер, місис Мерілоу, ви нарешті знаєте, чому я ніколи не відкриваю обличчя».

— Ви нічого не чули про її минуле?

— Нічогісінько.

— Коли вона приїхала, то мала рекомендації?

— Ні, сер, але вона платила готівкою і дуже щедро. Плата за квартал наперед була на столі без усяких нагадувань. В наш час бідна жінка не може упускати таку можливість.

— Вона не казала, чому обрала саме ваш будинок?

— Він стоїть далеко від дороги і затишніший за інші. До того ж я здаю приміщення тільки їй, а сім'ї у мене немає. Гадаю, вона зверталася й до інших, та мій будинок найбільше припав їй до вподоби. Вона шукає самоти і готова за це платити.

— Кажете, крім одного випадку, вона ніколи не показувала свого обличчя. Що ж, цікава історія, дуже цікава. Не дивно, що вам хотілося б у ній розібратись.

— Ні, містере Холмс. Я одержую гроші і цілком задоволена. Тихішої і спокійнішої квартирантки не знайти.

— Тоді що ж вас непокоїть?

«Архів Шерлока Холмса» (1927) — остання книжка з великої серії творів про знаменитого приватного детектива, що розпочалася 1897 року, вилилася в чотири повісті та п'ять збірників оповідань і завершилася через сорок років, за три роки до

смерті її автора — сера Артура Конан Дойла (1859—1930). Пропоновані два оповідання будуть для переважної більшості наших читачів цілком новою сторінкою «холмсїани», бо до останнього часу не входили навіть до найповніших зібрань.

— Її здоров'я. Вона марніє на очах. Видно, в неї щось жахливе на думці, бо часом вона вигукує: «Убивство! Убивство!» А одного разу я почула: «Жорстокий звір! Чудовисько!» Це було вночі, її голос лунав по всьому будинку, і мене аж морозом усипало. Вранці я пішла до неї і кажу: «Місіс Рондер, коли щось бентежить вашу душу, є церква і є поліція. Там чи там вам допоможуть». — «Бога ради, — відповідає вона, — не треба поліції! А церква минулого не змінить. А втім, якщо хто-небудь узнає правду до моєї смерті, мені буде легше». — «Ну, — сказала я, — коли не бажаєте професіоналів, хай буде той детектив, про якого ми читали». Вибачайте, містере Холмс. Тут вона аж підхопилась. «Ось хто мені потрібен! — каже. — Дивно, як я про нього раніше не подумала. Приведіть його сюди, місіс Мерілоу, а якщо він не згодиться, скажіть, що я дружина власника цирку Рондера. Скажіть це і додайте: «Абас Парва». — Ось як вона написала: «Абас Парва». — «Якщо він така людина, як я гадаю, це змусить його прийти».

— Так воно і є, — зауважив Холмс. — Дуже добре, місіс Мерілоу. Я хотів би трохи побалакати з доктором Уотсоном. До обіду ми встигнемо, а о третій чекайте на нас у себе в Брікстоні.

Щойно наша відвідувачка дошкунтильгала до дверей, — інакше й не назвеш її спосіб пересування, — Холмс прожогом кинувся до купи зошитів у кутку. Кілька хвилин було чути лише безперервне шарудіння аркушів, і нарешті почулося вдоволене мурмотіння: він знайшов те, що шукав. Мій друг був такий збуджений, що навіть не підвівся, а так і сидів на підлозі, схрестивши ноги, ніби якийсь дивний Будда. Навколо були розкидані товсті томи, а один із них він розгорнув у себе на колінах.

— Свого часу, Уотсоне, ця справа не давала мені спокою. Про це свідчать мої нотатки ось тут на полях. Визнаю, я нічого не міг зробити, але був переконаний, що слідчий помилився. Ви не пригадуєте трагедії в Абас Парва?

— Ні.

— А до речі, ми були тоді разом. Правда, мої власні враження були дуже поверхові, не було за що зачепитись, і жодна із сторін не скористалася моїми послугами. Може, ви краще прочитаете про це в газетах?

— Краще ознайомте мене з основними моментами.

— Гаразд. Коли я розповідатиму, ви, мабуть, самі все пригадаєте. Зрозуміло, про Рондера говорили багато. Він був конкурентом найвідоміших власників цирків — Вумвела та Сангера. Проте є свідчення, що він почав пити і разом зі своїм цирком пас задніх ще до тієї трагедії. Ця жахлива подія сталася, коли цирк зупинився на ніч у маленькому беркширському селищі Абас Парва. Вони їхали до Уїмблдона і зупинилися там на відпочинок. Тварин показувати не збирались, бо селище таке маленьке, що вистава б не окупилася.

Серед тварин був дуже гарний берберійський лев на ім'я Цар Сахари. Під час виступів Рондер з дружиною звичайно заходили до його клітки. Ось бачите — фото вистави: оцей схожий на кнура — Рондер, а оця чарівна жінка — його дружина.

Слідством з'ясовано, що були деякі ознаки небезпечності лева, але, як завжди, звичка породжує недбалість, і уваги на це не звернули.

Рондер з дружиною, як правило, годували лева вночі — іноді він, іноді вона, іноді разом, але ніколи не дозволяли робити це іншим, бо думали, що поки вони самі даватимуть йому їжу, лев вважатиме їх добродійцями і не завдасть їм лиха. Тієї ночі, сім років тому, вони пішли до нього удвох, і трапилось щось страшне, але що саме — достоту не відомо. Здається, увесь табір прокинувся близько півночі від ревіння звіра і жіночого крику. Конюхи та служники повибігали з наметів і у світлі ліхтарів побачили жахливе видовище: Рондер лежав ярдів за десять від розчиненої клітки, з розстрошеною потилицею та глибокими слідами пазурів на голові. Біля дверей клітки навznak лежала місіс Рондер, а над нею рикав розлючений звір. Він так роздер їй обличчя, що всі були

певні — вона не виживе. Кілька циркачів на чолі з силачем Леонардо і клоуном Грігсом відігнали жердинами лева. Звір заскочив у клітку, де його миттю зачинили. Лишалось загадкою, як він вирвався. Гадали, що Рондери хотіли увійти до клітки, але тільки-но дверці відчинились, лев кинувся на них. У свідченнях не було нічого цікавого, крім того, що неприємна жінка раз у раз скрикувала: «Боягуз! Боягуз!» — коли її несли до вагончика, де вони мешкали. Лише через півроку була вона у змозі дати свідчення, але слідство закінчили дуже швидко, визначивши без усяких вагань, що смерть сталася через нещасливий випадок.

— А що інше можна було запідозрити?

— Справді, але молодого Едмундса з беркширської поліції все ж турбували один-два моменти. Гарний хлопець! Потім його послали до Аллахабада. Якось він завітав до мене, і ми скурили з ним пару люльок, розмірковуючи над цією проблемою. Ось так і я прилучився до справи.

— Едмундс, це такий тонкий і білявий?

— Атож. Я був певен, що ви пригадаєте.

— Але що його непокоїло?

— Ну, непокоїло нас обох. Було дуже важко відтворити події. Подивимось з позиції лева. Його випускають. І що ж він робить? Стрибків шість уперед до Рондера. Той тікає — сліди від пазурів були в нього ззаду, — та лев збиває його з ніг. Потім, замість того щоб утекти, кидається на жінку, що стоїть біля клітки, і роздирає їй обличчя. Знов-таки, її крики начебто свідчать, що чоловік так чи інакше покинув її у біді. А чим цей неборак міг їй допомогти? Розумієте складність?

— Авжеж.

— І ще одне. Це щойно спало мені на думку, поки я знову обмірковував справу: є свідчення, що в той час, коли рикав лев і кричала жінка, якийсь чоловік почав волати від страху.

— Напевне, то був Рондер.

— Ну, коли в когось пробитий череп, навряд чи можна сподіватися почути його голос. Є не менше двох свідків, які стверджують, що крики чоловіка змішувалися з криками жінки.

— Мабуть, тоді галасував увесь табір. Що ж до іншого, то гадаю, що зможу запропонувати рішення.

— Буду радий його почути.

— Рондери були разом, ярдів за десять від клітки, коли лев вирвався на волю. Чоловік повернувся і був збитий з ніг. Жінка вирішила сховатися у клітці й зачинити дверцята. Для неї це був єдиний порятунок. Вона кинулася до клітки, і вже там звір наздогнав її і звалив додолу. Вона гнівалась на чоловіка, бо той розлютив лева, повернувшись до нього спиною. Якби вони зустріли звіра лицем, той міг злякатися. Тому й вигуки: «Боягуз!»

— Чудово, Уотсоне! Є лише одна хиба.

— Яка?

— Якщо обоє були за десять ярдів від клітки, як звір міг вирватись?

— А, може, у них був якийсь ворог, що його й випустив?

— А чому лев напав на людей, з якими завжди грав у клітці й робив різні трюки?

— Можливо, той самий ворог якимось чином роздратував його.

Холмс замислився і декілька секунд сидів мовчки.

— Ну, Уотсоне, на користь вашої теорії можна сказати, що Рондер мав багато ворогів. За словами Едмундса, напідпитку він бував страшний. Цей здоровенний гевал кидався з лайкою на кожного, хто підвертався під руку. Певно, й крики про чудовисько, що їх чула наша гостя, були нічними споминами про цього милого небіжчика. Але наші міркування даремні, поки не матимемо всіх фактів. Уотсоне, там на буфеті куріпка і пляшка Монтраше. Перш ніж зробити їм візит, треба підкріпити сили...

Коли кеб підвіз нас до будинку місис Мерілоу, ми побачили цю огрядну жінку у відчинених дверях свого відлюдного, скромного житла.

Ясна річ, найбільше її турбувала можливість втратити вигідну квартирантку, і перш ніж провести нас нагору, вона попрохала не казати й не робити нічого, що могло б призвести до такої небажаної розв'язки. Заспокоївши господиню, ми піднялися за нею по прямих сходах, вкритих блаженським килимком, і ввійшли до кімнати таємничої квартирантки.

Як і можна було передбачити, кімната виявилася задушною, непровітреною, із запахом плісняви, бо жінка виходила з неї рідко. Раніше місіс Рондер тримала звірів у клітці, а тепер її доля склалася так, що вона сама немовби стала твариною в клітці. Жінка сиділа у поламано-му фотелі в темному кутку кімнати. За довгі роки бездіяльності фігура її розпливлася, але колись, мабуть, була дуже гарна, бо й досі зберегла пишні, знадливі форми. Обличчя закривала густа темна вуаль, але над верхньою губою вона була обрізана і відкривала бездоганної форми уста й гарне округле підборіддя. Безумовно, то була незвичайна жінка. Голос у неї теж був дуже прийнятний.

— Моє ім'я вам знайоме, містере Холмс,— сказала вона. — Я подумала, що ви захочете побачитись зі мною.

— Так, мадам; хоча не знаю, звідки вам відомо, що я цікавився вашою справою.

— Я дізналася про це, коли одужала і мене допитував містер Едмундс, детектив з того графства. Я йому збрехала. Мабуть, було б розумніше сказати правду.

— Завжди розумніше казати правду. Але чому ви збрехали?

— Бо від цього залежала доля людини. Я знаю, він був нікчемою, та мені б не хотілося мати на совісті його загибель. Ми були такі близькі, такі близькі!

— І ця перешкода більше не існує?

— Ні. Ця людина вже померла.

— Тоді чому б вам тепер не розповісти поліції все, що знаєте?

— Бо треба думати про іншу людину. Про мене. Я не витримаю скандалу й розголосу, до яких приведе поліційне розслідування. Жити мені лишилось недовго, але хочеться померти спокійно. І все ж мені потрібно знайти розсудливу людину, якій можна розповісти цю жахливу історію, щоб після смерті мене зрозуміли.

— Ви робите мені комплімент, мадам. Та в мене є почуття відповідальності, і я не обіцяю, що після вашої розповіді не вважатиму своїм обов'язком передати справу поліції.

— Не думаю, містере Холмс. Я надто добре знаю ваш характер і методи, бо декілька років спостерігала за вашою діяльністю. Доля залишила мені єдину радість — читання, і мене не минає жодна подія у світі. Але як би там не було, я не пропущу цієї нагоди, хоча ви можете й скористатися з моєї трагедії. Коли я все розповім, мені полегшає.

— Ми із задоволенням вас вислухаємо.

Жінка підвелася й витягла з шухляди фотографію чоловіка. Це був справжній професійний атлет з чудовими фізичними даними. На знімку він схрестив могутні руки на опуклих грудях, а з-під густих вусів пробивалася усмішка, самовдоволена усмішка серцеїда.

— Це Леонардо,— сказала вона.

— Леонардо? Силач, що давав свідчення?

— Так. А це... це мій чоловік.

Огидна свиняча, чи, вірніше, кнуряча пика, бо звірюка відчувалася в усьому. Так і уявлялось, як у люті цей огидний рот починає чвакати й бризкати слиною, а маленькі злобні очиці позирають довкола з неприхованою погрозою. Жорстокість, брутальність, звірство — все це було написано на цьому обличчі з важкою щелепою.

— Ці два фото допоможуть вам, панове, все зрозуміти. Я була бідна дівчина, зрощена на цирковій арені. Мені ще не виповнилося десяти років, а я вже стрибала крізь обруч. Коли я виросла, цей чоловік закохався в мене, якщо його тваринну хіть можна було назвати коханням,

і одної нещасливої години ми одружилися. З того дня я перебувала у пеклі, де цей диявол знущався з мене. У цирку всі знали про те, як він поводився зі мною. Він зраджував мене, а коли я нарікала, зв'язував і шмагав батогом. Усі мене жаліли, а його ненавиділи. Та що вони могли зробити? Рондер був страшна людина, а коли напивався, міг навіть убити. Знову і знову його притягали до суду за бійки, за жорстокість до звірів, але грошей у нього було багато, і штрафи його не лякали. Всі кращі артисти нас покинули, і цирк покотився униз. Трималися лише Леонардо, я і маленький клоун Джиммі Грігс. Бідолаха, він був не дуже смішний, але робив, що міг, аби цирк зовсім не розвалився. Тим часом я все ближче сходилася з Леонардо. Бачите, який він був. Тепер я знаю, що у прегарному тілі оселився убогий дух, але порівняно з моїм чоловіком він здавався архангелом Гавриїлом. Леонардо жалів мене і підтримував, аж поки наша дружба переросла у кохання, глибоке-глибоке, палке кохання, про яке я мріяла, але ніколи не сподівалася спізнати. Чоловік це підозрював, але, думаю, був не меншим боягузом, ніж мерзотником, а Леонардо він таки добряче побоювався. Рондер відігравався по-своєму, ще більше знущаючись із мене. Однієї ночі мої крики привели Леонардо до наших дверей. В ту ніч ледь не сталася трагедія, і незабаром ми зрозуміли, що цього не минути. Мій чоловік не міг залишатися в живих. Ми вирішили, що Рондер мусить умерти.

Леонардо мав ясний аналітичний розум. Спланував усе він. Я це кажу не для того, щоб звинуватити його. Я була готова йти за ним до кінця, але в мене ніколи не вистачило б розуму скласти такий план. Ми зробили палицю — зробив її Леонардо. Із свинцевої головки стирчало п'ять довгих сталевих цвяхів, гострими кінцями наверх — справжнісінька лев'яча лапа. Таким чином ми хотіли вбити мого чоловіка і водночас створити враження, ніби його порвав лев, якого ми збиралися випустити з клітки.

Глупої ночі ми з чоловіком, як завжди, пішли годувати звіра. У цинковому відрі ми несли сире м'ясо. Леонардо чекав на нас за рогом великого фургона. Він загаявся, і ми проминули його, перш ніж він устиг замахнутися палицею. Але він пішов за нами навшпиньках, і палиця з хрускотом розстрожила череп мого чоловіка. Коли я це почула, серце моє від радості ледь не вискочило з грудей. Я підбігла до клітки і відкинула клямку.

А потім сталося щось страшне. Мабуть, ви знаєте, як швидко хижі звірі нанюхують людську кров і як це їх розпалює. Незбагнений інстинкт відразу підказав левові, що людину вбито. Як тільки я відчинила дверці, він вискочив і за мить підім'яв мене під себе. Леонардо міг мене врятувати. Якби він кинувся до лева і вдарив його палицею, звір би злякався. Але мій коханець розгубивсь. Я почула, як він закричав від страху, і побачила, як він повернувся і кинувся геть. Тієї ж миті на моєму обличчі зімкнулись лев'ячі зуби. Його гаряче, смердюче дихання одурманило мене, і я майже не відчувала болю. Долонями я намагалася відштовхнути великі закривавлені щелепи і кликала на допомогу. Табір заворушився, і, ніби крізь сон, я побачила групу чоловіків — Леонардо, Грігса та інших, — що виривали мене з пазурів звіра. По тому я втратила свідомість на довгі місяці, а коли прийшла до тями і подивилась у дзеркало, то прокляла того лева — о, як я його проклинала! — і не за те, що він знищив мою красу, а за те, що не вирвав з мене життя. Я мала лише одне бажання, містере Холмс, і досить грошей, щоб його здійснити. Хотілося сховати своє обличчя від усіх і оселитися там, де мене не знайде ніхто із знайомих. Більш нічого не лишалося, і я так і зробила. Жалюгідна поранена тварина, що заповзла до нори померти — ось кінець Юджинії Рондер.

Коли нещасна жінка скінчила свою розповідь, ми деякий час сиділи мовчки. Потім Холмс простягнув довгу правицю і погладив руку жінки з невластивим йому співчуттям.

— Бідолашна ви! — промовив мій друг. — Бідолашна! Воістину

недовідомі шляхи долі. І якщо за страждання нема відплати, тоді життя — жорстокий фарс. Але що сталося з Леонардо?

— Більше я його не бачила і нічого не чула про нього. Мабуть, я надто суворо його засуджувала. Кохати страшило, на яке перетворив мене лев, було все одно що кохати котрусь із потвор, що їх ми возили по країні. Але жінка не так легко забуває любов. Він залишив мене у лев'ячих лапах, покинув у біді, і все ж я не наважилась відправити його на шибеницю. Мені байдуже, що станеться зі мною. Що може бути страшнішим за моє теперішнє життя? Але я стояла між Леонардо і його долею...

— І він помер?

— Минулого місяця він утопився, купаючись біля Маргейта. Я бачила повідомлення в газеті.

— А що він зробив з п'ятипалою палицею? Це унікальна й найдивовижніша частина вашої історії.

— Не знаю, містере Холмс. Біля табору є крейдяний кар'єр з глибоким зеленим озерцем посередині. Можливо, у цьому озерці...

— Ну, ну, тепер це не має значення. Справу закрито.

— Так, — повторила жінка. — Справу закрито...

Ми підвелися, щоб іти, але щось у голосі жінки насторожило Холмса, і він рвучко обернувся.

— Ваше життя належить не тільки вам, — сказав він. — Не заміряйтесь на нього.

— А кого це обходить?

— Як можна так казати? Приклад терплячого страждання сам по собі є найціннішим уроком нашому нетерплячому світові.

Відповідь жінки була жахливою. Вона підняла вуаль, підійшла до світла й запитала:

— Цікаво, ви б таке витримали?

Це було щось страхитне. Немає слів описати обличчя, якого не було. Гарні живі карі очі, що сумно дивилися з цієї страшної руїни, справляли ще жахливіше враження. Холмс підняв руку жестом жалю і протесту, і ми разом залишили кімнату.

Через два дні, коли я зайшов до мого друга, він з гордістю показав мені маленький синій флакон, що стояв на каміні. Я взяв його в руки. На ньому був червоний ярлик — отрута. Викрутивши затичку, я відчув приємний запах мигдалю.

— Синильна кислота?

— Авжеж. Прийшло з поштою. Ось що написано: «Надсилаю вам те, що так мене вабило. Скористаюся вашою порадою». Думаю, Уотсоне, ім'я хороброї жінки, що надіслала цей пакунок, нам відоме.

ВЕЛЬМОЖНИЙ КЛІЄНТ

— Тепер це вже нікому не зашкодить,— сказав Шерлок Холмс, коли, чи не вдесьте за останні роки, я попрохав його дозволу розповісти про ще один випадок. І от нарешті мені дозволено написати про справу, яку можна вважати вершиною кар'єри мого друга.

І Холмсові, й мені подобались турецькі лазні. Саме там, коли, відчуваючи приємну втому, ми палили у передбаннику, я бачив його більш відвертим і людяним, ніж звичайно. У лазні на Нортумберленд-авеню, на горішньому поверсі є закуток з двома кушетками; ось там ми й відпочивали 3 вересня 1902 року, в день, коли починається моя розповідь. На запитання, чи нема чого-небудь цікавого, Холмс випростав з-під простирадла, у яке він був угорнений, довгу, тонку, мускулясту руку і витяг конверт з внутрішньої кишені піджака, що висів поруч.

— Можливо, це писав якийсь безглуздий, зарозумілий дурень, а може, це питання життя і смерті,— сказав він, подаючи мені записку. — Я знаю тільки те, що тут написано.

Листа було відправлено з клубу «Карлтон» минулого вечора. Ось що я прочитав:

«Сер Джеймс Деймері вітає містера Шерлока Холмса і повідомляє про намір завітати до нього завтра о пів на п'яту. Оскільки сер Джеймс переконаний, що справа, в якій він бажає порадитися з містером Холмсом, дуже делікатна й важлива, він не має сумніву, що містер Холмс докладе всіх зусиль, щоб зустріч відбулася, і повідомить про згоду, зателефонувавши до клубу «Карлтон».

— Я, звичайно, погодився, Уотсоне,— додав Холмс, коли я повернув йому записку. — Ви що-небудь знаєте про цього Деймері?

— Тільки те, що його ім'я добре відоме у вищому світі.

— Ну, можу дещо додати. У нього репутація людини, яка вміє владнувати делікатні справи, котрі не повинні потрапити до газет. Може, ви пам'ятаєте його переговори з сером Джорджем Льюїсом у зв'язку із заповітом Гаммерфорда? Це бувалець з природженим хистом до дипломатії. Тому сподіваюся, що це не пусті балачки і йому справді потрібна наша допомога.

— Наша?

— Авжеж, коли ваша ласка, Уотсоне.

— Вважатиму за честь.

— Отож час ви знаєте — пів на п'яту, а доти можемо викинути цю справу з голови.

Тоді я мешкав у власній квартирі на Квін-Енн-стріт, але на Бейкер-стріт був до призначеної години. Рівно о пів на п'яту сповістили про прихід полковника сера Джеймса Деймері. Навряд чи потрібно його описувати: багато хто пам'ятає цього щирого, чесного велетня з широким, чисто виголеним обличчям, а скоріш за все пам'ятає приємний і м'який голос полковника. Відвертість світилася в його сірих ірландських очах, а рухливі усміхнені уста виказували веселу вдачу. Блискучий циліндр, темний сюртук і взагалі всі деталі його вбрання, починаючи з перлової

шпильки на чорній атласній краватці й закінчуючи блідо-ліловими гамашами та лакованими черевиками, підтверджували його репутацію відомого чепуруна. Його могутня, аристократична постать, здавалося, заповнила маленьку кімнату.

— Звичайно, я був готовий до зустрічі з доктором Уотсоном,— зауважив він з люб'язним поклоном. — Його участь може бути вельми корисною, бо ми матимемо справу з людиною, якій не звикати до насильства і яку, без перебільшення, ніщо не зупинить. Я б сказав, що це найнебезпечніша людина в Європі.

— Я вже мав кількох супротивників, які теж заслуговували на такий комплімент,— сказав, посміхаючись, Холмс. — Ви не курите? Тоді дозвольте мені запалити люльку. Якщо цей чоловік іще небезпечніший, ніж покійний професор Моріарті чи живий і здоровий полковник Себастьян Моран, тоді з ним справді варто зустрітись. Чи можна дізнатись його ім'я?

— Ви коли-небудь чули про барона Грюнера?

— Австрійського вбивцю?

Полковник Деймері зі сміхом розвів руками у лайкових рукавичках.

— Ніщо не обмине вас, містере Холмс! Чудово! То ви вже визначили його як убивцю?

— Слідкувати за подробицями злочинів на континенті — мій фах. Хіба можна сумніватися в його провині, прочитавши про події у Празі! З точки зору юриспруденції, це було чисто технічне питання, а врятувала Грюнера тільки підозріла смерть свідка! Це він убив свою дружину, коли на перевалі Шплуген стався так званий «нещасливий випадок». Я певен у цьому, неначе бачив усе на власні очі. Я також знав, що він приїхав до Англії, і передчував, що рано чи пізно примусить мене попрацювати. Ну, то що ж накоїв барон Грюнер? Гадаю, та давня трагедія не впливляла знову?

— Ні, все значно серйозніше. Важливо покарати за злочин, але ще важливіше запобігти йому. Який жах, містере Холмс, спостерігати злочин, мерзоту, що готується у тебе на очах, добре розуміти, до чого це спричиниться, і все ж не мати жодної можливості її відвернути. Чи можна уявити гірше становище для людини?

— Гадаю, що ні.

— Тоді ви співчуватимете клієнтові, у чиїх інтересах я дію.

— Не знав, що ви лише посередник. Кого ж ви представляєте?

— Містере Холмс, мушу просити не торкатися цього питання. Він має бути впевненим, що його шляхетне ім'я ні в якому разі не буде впнутане у цю справу. Його мотиви надзвичайно чесні й благородні, але він вважає за краще лишатися невідомим. Певна річ, вам гарантується гонорар і надається повна свобода дій. Тож справжнє ім'я клієнта не має значення, чи не так?

— Вибачте,— відповів Холмс,— я звик мати загадку з одного боку, а мати її з обох занадто складно. На жаль, сер Джеймс, я змушений відмовитись.

Наш гість помітно занепокоївся. Його широке, рухливе обличчя спохмурніло від хвилювання і розчарування.

— Навряд чи ви розумієте наслідки своєї відмови, містере Холмс. Ви ставите мене перед дуже складною дилемою, бо немає жодного сумніву, що ви пишались б такою справою, якби я міг познайомити вас із фактами, хоча моя обіцянка не дозволяє розкрити їх усі. Зрештою, ви дозволите розповісти все, що я можу?

— Будь ласка, звичайно, маючи на увазі, що я не беру на себе жодних зобов'язань.

— Це зрозуміло. По-перше, ви напевне чули про генерала де Мервіля?

— Славетний де Мервіль Хіберський? Так, чув.

— У нього є дочка, Віолета де Мервіль, молода, багата, вродлива,

освічена — найпрекрасніший витвір природи. І саме цю дочку, цю чарівну, цнотливу дівчину, ми намагаємося вирвати з лап лиходія.

— Виходить, барон Грюнер має владу над нею?

— Наймогутнішу, коли йдеться про жінку, — владу кохання. Цей чоловік, як ви, можливо, чули, надзвичайно привабливий, має витончені манери, м'який голос і романтично-таємничий вигляд, що так багато значить для жінки. Кажуть, він може зачарувати будь-яку і вміло це використовує.

— Але де ж він міг познайомитися з дівчиною, що посідає таке високе становище у вищому світі, як міс Віолета де Мервіль?

— Це сталося під час подорожі на яхті по Середземному морю. У товаристві, хоча й добірному, кожний платив окремо і плив сам по собі. Безумовно, організатори спочатку не мали змоги виявити справжній характер барона, а потім було вже пізно. Негідник знайшов підхід до дівчини й цілковито заволодів її серце. Сказати, що вона його любить, не сказати нічого. Вона кохає його до нестями, він повністю опанував її думки. Крім Грюнера, на світі для неї не існує нічого. Дівчина не слухає жодного поганого слова про нього. Щоб вилікувати це безумство, робилося все, але марно. Коротше кажучи, вона збирається одружитися з ним наступного місяця. Оскільки Віолета повнолітня і має залізну волю, важко уявити, як їй можна перешкодити.

— Вона знає про австрійський епізод?

— Той хитрий диявол розповів їй про всі сумнівні публічні скандали, але зумів представити себе безвинним страдником. Вона повністю повірила його версії і не слухатиме нікого.

— Казна-що! Але сподіваюсь, ім'я вашого клієнта не вигадане? Це справді генерал де Мервіль?

Наш гість засовався на стільці.

— Давши ствердну відповідь, я міг би ввести вас в оману, містере Холмс, я цього не хочу. Де Мервіль — зломлена людина. Горе повністю позбавило загартованого солдата волі. Він утратив стійкість, яка ніколи не залишала його на полі бою, і перетворився на слабкого, безвільного діда, нездатного боротися з таким блискучим і сильним шахраєм, як цей австрієць. Але мій клієнт — давній друг, що багато років близько знає генерала і по-батьківськи піклується про дівчину з часів, коли вона ще носила коротенькі платтячка. Бачачи, що трагедія наближається до розв'язки, він вважає за свій обов'язок якось цьому запобігти. Скотленд-Ярд не може нічим допомогти. Саме ця людина запропонувала запросити вас, але, як я вже казав, окремо обумовивши, що особисто вона не буде залучена до справи. Не маю ніякого сумніву, містере Холмс, що з вашими великими можливостями ви легко можете через мене вийти на мого клієнта, але я проситиму утриматися від цього і не розкривати його інкогніто. Це справа честі.

Холмс загадково посміхнувся.

— Здається, я можу це твердо обіцяти. До того ж ваша задача мене цікавить, і я готовий зайнятися нею. Як з вами зв'язатися?

— У клубі «Карлтон» мене знайдуть. У крайньому випадку телефонуйте за приватним номером. Ікс-ікс — тридцять один.

Холмс записав номер і сидів, усе ще посміхаючись і поклавши на коліна записника.

— Будь ласка, теперішню адресу барона...

— Вернон-лодж, неподалік Кінгстона. Це великий будинок. Грюнеру поталанило в якихось темних спекуляціях. Він заможна людина, і це робить його ще небезпечнішим супротивником.

— Він зараз удома?

— Так.

— Ви можете додати що-небудь, крім того, що вже розповіли про барона?

— У нього вишукані смаки. Любить коней, деякий час грав у поло в Герлінгемі, але ота празька справа набрала широкого розголосу, і він

був змушений піти. Збирає книжки й картини. Це вельми артистична натура. Здається, є визнаним знавцем китайської порцеляни та автором монографії з цього питання.

— Багатогранний розум,— зауважив Холмс.— Як і в кожного великого злочинця. Мій давній приятель Чарлі Пійс був скрипалем-віртуозом, Уейнрайт — гарним художником. Можна назвати й багатьох інших. Ну, сер Джеймс, передайте вашому клієнтові, що я займаюся бароном Грюнером. Більше нічого сказати не можу. В мене є деякі власні джерела інформації, і наслідую стверджувати, що ми зможемо розпочати дії.

Коли наш гість пішов, Холмс надовго замислився, мабуть, зовсім забувши про мою присутність, але нарешті повернувся на землю:

— Ну, Уотсоне, що скажете?

— Гадаю, краще побачитися з самою дівчиною.

— Любий Уотсоне, коли бідолашний, прибитий горем батько неспроможний вплинути на неї, то як це зробити мені, сторонній людині? Але, якщо все інше не принесе успіху, ця пропозиція буде доречною. І все ж, на мою думку, треба починати з іншого боку. Здається, допомогти може Шінвел Джонсон.

У мене ще не було нагоди розповісти в своїх спогадах про Шінвела Джонсона, бо я рідко описував справи з останнього періоду діяльності мого друга. У перші роки ХХ століття він дуже допомагав Холмсові. Хоч як це прикро, але спочатку Джонсон був відомий як небезпечний злочинець і двічі відбував покарання у в'язниці Паркгерст. Потім він розкався і почав діяти разом з Холмсом у ролі його агента в широкому злочинному світі Лондона, часто здобуваючи життєво важливі відомості. Коли б Джонсон був «стукачем» у поліції, його б швидко викрили, але оскільки він мав відношення до справ, котрі ніколи не потрапляли безпосередньо до суду, Джонсонові друзки ніколи не здогадувалися про його діяльність. Ореол двох судимостей відкрив йому доступ до будь-якого нічного клубу, нічліжного дому чи картярського кубла по всьому місті, а спостережливість і швидкий розум Шінвела перетворили його на ідеального агента. Саме до нього й вирішив тепер звернутися Шерлок Холмс.

У мене була невідкладна справа, пов'язана з лікарською практикою, і тому перші кроки до розв'язання цієї проблеми мій друг зробив без мене, але ми домовились зустрітися увечері в ресторані Сімпсона, де, сидячи за столиком в еркері і дивлячись, як невгамовно струменіє життя на Стренді, він розповів про останні події.

— Джонсон уже вийшов на полювання. Може, він натрапить на якусь погань у темних злодійських закутках, бо вивідувати секрети цієї людини нам слід саме там, біля брудних джерел злочинства.

— Але якщо панночка не хоче звертати уваги на те, що вже відомо, хіба відверне її від мети що-небудь нове?

— Хто знає, Уотсоне? Для чоловіка душа і розум жінки — нерозв'язна загадка. Можливо, вона здатна пробачити убивство чи зрозуміти його мотиви, і разом з тим їй краятиме серце якась незначніша образа. Барон Грюнер зауважив мені...

— Він вам зауважив?!

— А, справді, я вас не познайомив зі своїми планами. Річ у тім, Уотсоне, що я бажаю взятися за нього як слід. Мені хотілось зустрітися з ним віч-на-віч, самому побачити, з якого тіста його зроблено. Проінструктувавши Джонсона, я дістався кебом до Кінгстона й застав барона у якнайпривітнішому настрої.

— Він вас упізнав?

— А чому ж ні? Я просто послав картку. Це чудовий супротивник — холодний як лід і отруйний як кобра, його м'який голос заспокоює, наче ви потрапили до одного з ваших модних консультантів. У ньому відчувається порода — справжній аристократ злочинного світу. З безтурботним виглядом запрошує вас до чаю, а з-під цієї безтурботності

проглядає пекельна жорстокість. Так, я задоволений, що дістав нагоду звернути свою увагу на барона Адельберта Грюнера.

— Кажете, він був привітний?

— Наче кіт, що муркоче, забачивши мишу. У декого привітність небезпечніша за брутальність примітивних натур. Привітався він своєрідно: «Я гадав, що рано чи пізно ми зустрінемось, містере Холмс. Немає сумніву, що вас найняв генерал де Мервіль, аби перешкодити моєму одруженню з Віолетою, чи не так?» Я неохоче погодився. «Добродію,— зауважив барон,— ви лише зіпсуєте свою бездоганну репутацію. У такій справі ви неспроможні досягти успіху. Це буде марна праця, не кажучи про те, що вона й не зовсім безпечна. Дуже радив би вам відступитися відразу». — «Дивно,— відповів я,— але саме це мені хотілось порадити вам. Я поважаю ваш розум, бароне, і недовге знайомство з вами не зменшило цієї поваги. Дозвольте сказати як чоловік чоловікові: ніхто не хоче ворухити минуле і завдавати вам зайвих неприємностей. Усе скінчилося, і тепер ви почуваете себе в безпеці, але якщо наполягатимете на одруженні, то розворушите рій могутніх ворогів, які не дадуть вам спокою, аж поки перебування в Англії стане для вас нестерпним. Чи варта гра заходу? Безперечно, буде розумніше дати дівчині спокій. Вам було б неприємно, якби їй повідомили деякі факти з вашого минулого». Під носом у барона стирчали маленькі нафабрені вуса, схожі на вусики в комах. Поки я говорив, вони посіпувалися від стримуваного сміху, і нарешті він тихенько захихотів. «Даруйте мої веселощі, містере Холмс,— сказав він,— але смішно бачити, як ви намагаєтесь розігрувати партію без козирів. Не думаю, що хтось інший міг зробити це краще, але все одно, живий жаль бере на це дивитись. Містере Холмс, у вас немає жодної великої карти — самий лише дріб'язок». — «Ви так гадаєте?» — «Певен. І мені хотілося б переконати вас, бо в мене на руках такі козири, що я їх можу відкрити. Мені поталанило повністю завоювати прихильність Віолети, незважаючи на те, що я відверто розповів їй про всі свої колишні нещастя. Я попередив її також, що деякі злостиві інтригани — сподіваюся, ви впізнаєте себе? — приходитимуть до неї й розповідатимуть про ті події, і навчив її, як з ними поводитись. Ви чули про гіпнотичну сугестію? От і побачите, як вона діє, бо вольова людина може застосовувати гіпнотизм без усяких вульгарних вивертів чи блазенства. Так що вона готова зустрітись з вами і, безперечно, прийме вас, бо цілком покірنا волі батька, тільки за одним маленьким винятком». Ну от, Уотсоне, здавалося, більше не було про що розмовляти, і я пішов, намагаючись триматися з якнайбільшою холодною гідністю, та коли я взявся за ручку дверей, Грюнер зупинив мене: «До речі, містере Холмс, ви знаєте французького поліцає Ле Брена?» — «Так»,— відповів я. «Не знаєте, що його спіткало?» — «Я чув, ніби в районі Монмартру його побили апаші, і він став калікою на все життя». — «Цілком слушно, містере Холмс. За дивним збігом, лише за тиждень до того він цікавився моїми справами. Не робіть цього, містере Холмс, це не принесе вам щастя. Дехто вже у цьому переконався. Останнє, що я хотів би вас попросити,— йдіть своїм шляхом, а я піду своїм. До побачення». Ось так, Уотсоне. Тепер ви знаєте все.

— Він здається небезпечним.

— Дуже небезпечним. Я не звертаю уваги на хвальків, але такі люди кажуть значно менше, ніж думають.

— А чи треба вам втручатися? Чи справді цей шлюб може обернутися трагедією для дівчини?

— Гадаю, що так, коли взяти до уваги, що він безсумнівно убив свою останню дружину. До того ж — клієнт!.. Ну, ну, не будемо сперечатись. Краще допивайте каву та ходімо додому, бо цей щасливець Шінвел прийде з доповіддю.

І справді, Джонсон уже чекав на нас — вайлуватий велетень з червоним обличчям і гнилими зубами. Хитрість зраджувала лише пара жвавих чорних очей. Здавалося, він почував себе тут повновладним

господарем. Поруч з ним на канапі сиділа розкаяна грішниця — струнка, полум'яна жінка з блідим напруженим обличчям, іще молода, але виснажена роками тяжкого життя, що, неначе проказа, відбилися на її обличчі слідами гріха й журби.

— Міс Кіті Вінтер,— представив її Шінвел Джонсон, змахнувши товстою рукою. — А знає ж вона... Ну, нехай сама скаже. Я запопав її, містере Холмс, через годину, як одержав вашу записку.

— Знайти мене легко,— зауважила молода жінка. — Адреса та сама, що і в Товстуна Шінвела: Лондон, Пекло. Ми з тобою, Товстунчику, давні приятелі. Та хай йому біс! Якщо у світі є хоч якась справедливість, ще дехто має спуститись у ще гірше пекло! Це людина, яка вас цікавить, містере Холмс.

Мій друг посміхнувся.

— Я роблю висновок, що наші бажання співпадають, міс Вінтер.

— Якщо я можу допомогти відплатити йому по заслугі, я з вами до могили! — розлючено вигукнула наша гостя. В її блідому застиглому обличчі й палючих очах була така люта ненависть, яку рідко побачиш у жінок і ніколи в — чоловіків. — Вам ні до чого копатися в моєму минулому, містере Холмс. Воно до цього не має відношення, але такою мене зробив Адельберт Грюнер. Якби я могла його знищити! — Вона несамовито сплеснула руками. — О, якби я могла скинути його до смердючої ями, куди він зіштовхнув стільки жінок!

— Ви знаєте, у чому справа?

— Товстун розказав мені. Він знайшов ще якусь бідолаху і хоче одружитися з нею, а ви намагаєтесь цьому запобігти. Ну, то вам достатньо відомо про того диявола, щоб не дати порядній дівчині при своєму розумі вскочити у таку халепу.

— Вона не при своєму розумі. Вона закохалася до нестями. Про нього їй розповіли усе, але їй байдуже.

— І про вбивство?

— Так.

— Господи, оце відвага!

— Вона усе відкидає як наклеп.

— Хіба ви не могли зібрати досить доказів, щоб розкрилися її нетямущі очі?

— Ну, от і допоможіть нам у цьому.

— А я сама хіба не доказ? Якби я прийшла до неї і розповіла, як він обійшовся зі мною...

— А ви могли б це зробити?

— Я? А чому ж ні!

— Що ж, може, й варто спробувати. Але він розповів їй про більшість своїх гріхів, вона простила і, здається, не схоче вертатися до цього питання.

— Я певна, він не все їй розповів,— відповіла міс Вінтер. — Грюнер натякав ще на одне чи два убивства, крім отого, яке наробило стільки галасу. Розповідаючи про когось своїм улесливим голосом, барон спокійно дивився на мене й казав: «Він помер через місяць». І то були не пусті балачки, але я мало звертала на це уваги. Розумієте, у той час я сама його кохала. Що б він не робив, усе проходило повз мене, як і повз цю бідолаху! Мене вразило тільки одне. Так, нехай йому біс! Якби не його отруйний, брехливий язик, що все пояснює і заспокоює, я б кинула барона того самого вечора. У нього є альбом — коричневий, шкіряний, із застіжкою та золотим гербом на оправі. Мабуть, він тоді трохи сп'янів, бо інакше б не показав його.

— І що ж там було?

— Знаєте, містере Холмс, ця людина колекціонує жінок, як інші збирають метеликів чи комах, і пишається своєю колекцією. В цьому альбомі вони усі. Фотографії, імена, подробиці — все про них. То страшний альбом. Такого не робив би жоден чоловік, навіть якби вийшов зі самого дна. Але все одно, то був альбом Адельберта Грюнера.

«Загублені мною душі», — так міг би він зазначити на оправі. Однак усе це дурниці, бо альбом не стане вам у пригоді, а якби й став, вам його не запопасти.

— А де він?

— Звідки ж мені знати, де він тепер? Я покинула барона більш як рік тому. Знаю, де він тримав його тоді. Багато в чому цей негідник дуже акуратний, то, може, він усе ще в його приватному кабінеті, у одній із шухляд старого бюро. Ви знаєте будинок?

— У цьому кабінеті я був, — відповів Холмс.

— Невже? Якщо ви взялися до справи тільки вранці, то часу не гайте. Може, цього разу мій любий Адельберт зустрів гідного супротивника. У парадному кабінеті, у величезній скляній шафі між вікнами зберігається китайська порцеляна, а за письмовим столом є двері до приватного кабінету — маленької кімнати, де він тримає папери і таке інше.

— А він не боїться грабіжників?

— Адельберт не боягуз. Це визнає навіть його найзапекліший ворог. Постояти за себе він може. Уночі діє сигналізація. До того ж, чого там шукати грабіжникам, крім цієї чудернацької порцеляни?

— Нема чого, — тоном знавця відрубав Шінвел. — Жодному скупникові не потрібен мотлох, що його не розпавиш і не продаси.

— Атож, — погодився Холмс. — Ну, а тепер, міс Вінтер, чи не зайдете ви сюди завтра о п'ятій, а я тим часом подивлюся, чи можливо здійснити вашу пропозицію і зустрітися з дівчиною. Дуже вдячний вам за допомогу. Не варто й казати, що мої клієнти щедро...

— Не треба, містере Холмс, — вигукнула молода жінка. — Я роблю це не заради грошей. Побачити цю людину в багні — для мене достатня винагорода. Кинути у багно і наступити на його кляте обличчя! Це моя ціна. Я буду з вами завтра чи в будь-який інший день, доки ви будете переслідувати барона. Товстун завжди допоможе мене знайти.

Я знову побачив Холмса лише наступного вечора у ресторані на Стренді. На запитання про успіхи у бесіді з дівчиною він знизав плечима і розказав, як усе відбулося. Я трохи підредагував його розповідь, щоб пом'якшити до розумних меж різкі й сухі висловлювання мого приятеля.

— Побачитися з нею було зовсім неважко, бо дівчина підкреслено демонструє надзвичайну дочірню покірність в усіх другорядних питаннях, аби компенсувати її відсутність, коли йдеться про заручини. Генерал зателефонував, що все готово, завзята міс В. з'явилася вчасно, тож о пів на шосту ми вийшли з кеба на Берклі-сквер, сто чотири, де в одному з тих страхітливих сірих лондонських палаців, у порівнянні з яким навіть церква здається не такою похмурою, мешкає старий солдат. Лакей провів нас до великої вітальні з жовтими шторами. Там на нас чекала міс Віолета — стримана, бліда, холодна й далека, наче снігова вершина.

Не знаю, якими словами її вам описати, Уотсоне. Можливо, ви побачите її до завершення справи і скористаєтесь із свого красномовства. Вона гарна, але це якась неземна краса фанатички, чиї думки витають десь дуже високо. Такі обличчя я бачив на картинах старих майстрів середньовіччя. Не уявляю, як цьому мерзотникові вдалося заволодіти цією істотою з потойбічного світу. Ви могли помітити, як притягуються протилежності: духовне й звіряче, печерна людина і ангел. Гіршого за цей випадок ще не було.

Звичайно, вона знала, навіщо ми прийшли. Цей негідник не гаяв часу і зумів настроїти її проти нас. Здавалося, поява міс Вінтер її дуже здивувала, але вона запросила нас сідати, мов та благочестива абатиса, що приймає двох прокажених жебраків. Любий Уотсоне, якщо вам схочеться повеличатись, наслідуйте міс Віолету де Мервіль.

«Що ж, сер, — промовила вона голосом крижаним, як зимовий вітер, — ваше ім'я мені знайоме. Мабуть, ви прийшли зводити наклеп на мого нареченого барона Грюнера. Взагалі, я зустрілася з вами лише на

батькове прохання і попереджаю заздалегідь: хоч би що ви казали, це аж ніяк не може вплинути на мої погляди».

Мені було шкода її, Уотсоне. На якусь мить мені здалося, що це моя власна дочка. Досить рідко я буваю красномовним і керуюсь розумом, а не серцем, але я намагався переконати її з усім палом слів, які тільки міг знайти у своїй душі. Я змалював їй жахливе становище жінки, котра стає дружиною і тільки потім починає розуміти характер чоловіка, жінки, котра має підкорятися пестошам закривавлених рук і сластолюбних губ. Я не потаїв нічого з того, що на неї чекає: ні сорому, ні страху, ні страждань, ні безнадії. Але жодне з моїх гарячих слів не забарвило цих блідих щік, і жодний відблиск почуття не промайнув у її відсутньому погляді. Мені згадалося, що той пройдисвіт казав про постгіпнотичний вплив. Можна було повірити, ніби вона перебувала не на землі, а в якомусь мрійному трансі, хоча всі її відповіді були дуже влучні.

«Я уважно слухала вас, містере Холмс,— сказала вона. — Ваші слова справили саме таке враження, яке й передбачалося. Мені відомо, що мій наречений Адельберт вів бурхливе життя, зіткнувся з лютою ненавистю і несправедливими наклепами. Ви лише один з тих, хто приходив сюди лихословити про нього. Можливо, наміри у вас добрі, хоча мені відомо, що ви платний агент, який однаково охоче працюватиме і на Грюнера, і на його ворогів. Але в усякому разі хотілося б, щоб ви назавжди запам'ятали: я кохаю його, а він мене, і думка усього світу для мене все одно, що джеркотіння пташок за вікном. Якщо ця шляхетна натура коли-небудь і оступилась, то, може, щоб підтримати й піднести його до належного високого рівня, послано саме мене. Мені не зовсім зрозуміло,— тут вона перевела погляд на мою супутницю,— хто ця молода особа».

Я тільки зібрався відповісти, як міс Вінтер притьмом зірвалася з місця. Бачили ви коли-небудь, як зустрічаються полум'я з кригою? Саме так, як оці дві жінки.

«Я скажу вам, хто я,— скрикнула міс Вінтер, схоплюючись зі стільця з викривленими від гніву губами. — Я його остання коханка, одна із сотні жінок, котрих він позводив, скористався ними, занастив і викинув на смітник. І з вами буде те ж саме. Скоріш за все, *вашим* смітником виявиться домовина і, можливо, це для вас найкращий вихід. Ви нерозумна жінка! Кажу вам, одруження з ним означатиме вашу загибель! Чи помрете ви від горя, чи від його руки — він неодмінно доведе вас до смерті. Я кажу це не тому, що ви мені подобаєтесь, мені байдуже, житимете ви чи помрете. Я роблю це з ненависті до нього, щоб принизити його і помститися за все, що він зі мною зробив. Але як би там не було, вам не слід так дивитися на мене, моя прекрасна паняно, бо коли все скінчиться, ви можете опинитися ще нижче за мене».

«Я воліла б не обговорювати такі питання,— холодно промовила міс де Мервіль. — Ще раз повторюю, що мені відомо про три періоди в житті мого нареченого, коли його обплутали інтриганки, і що я твердо вірю в його щире каяття у тому злі, яке він, можливо, заподіяв».

«Три періоди! — заводала моя супутниця. — Дурепа! Несосвітенна дурепа!»

«Містере Холмс, прошу скінчити цю розмову,— почувся крижаний голос. — Я підкорилася бажанню батька зустрітися з вами, але не маю наміру вислуховувати марення цієї особи».

З прокляттям міс Вінтер кинулася вперед, і, якби я не схопив її за руку, вона б учепилася у волосся цієї божевільної. Я підштовхнув її до дверей і, на щастя, посадив у кеб без привселюдної сцени, бо вона не тямала себе від люті. Я тримав себе в руках, Уотсоне, але був дуже злий, бо мене страшенно роздратували спокійна байдужість і бундючна самовпевненість жінки, що її ми намагалися врятувати. Так що, як бачите, ми знову у вихідній позиції і, зрозуміло, мені доведеться придумувати нові заходи, бо цей гамбіт нічого не дасть. Я триматиму вас у курсі, Уотсоне, бо цілком імовірно, що вам доведеться зіграти свою роль, хоча наступний хід, можливо, буде не за нами, а за ними.

Так і сталося. Вдарили вони, а точніше, він, бо я ніколи не повірю, що

дівчина могла мати до цього відношення. Після останньої зустрічі минуло два дні. Неймовірний жах пройняв мене до глибини душі, і я досі пам'ятаю, де стояв на тротуарі, коли побачив оте повідомлення. Це було між Гранд-отелем і вокзалом Черрінг-Крос, де одноокий продавець газет розкладав вечірні номери: на жовтому тлі чорніли страхітливі слова: «Замах на Шерлока Холмса».

Кілька секунд я стояв наче громом прибитий. В мене лишився невиразний спогад про те, як я потім схопив газету, як обурився продавець, що йому не заплатили, і, нарешті, як, стоячи біля дверей аптеки, я відшукував зловісну замітку. Ось вона:

«Із жалем повідомляємо, що сьогодні вранці відомий приватний детектив м-р Шерлок Холмс став жертвою замаху і зараз перебуває у тяжкому стані. Подобиці ще з'ясовуються, але відомо, що ця подія відбулася близько дванадцятої години на Ріджент-стріт коло кафе «Ройял». У нападі брали участь двоє чоловіків з палицями. На думку лікарів, пошкодження на голові й тілі дуже серйозні. Містера Холмса доставили до лікарні Черрінг-Крос, але потерпілий пізніше попрохав відвезти його додому, на Бейкер-стріт. Напад вчинили пристойно одягнені чоловіки, які втекли, проскочивши крізь кафе «Ройял» на Гласхаус-стріт. Немає сумніву, що вони належать до злочинного братства, яке має багато підстав бути невдоволеним діяльністю й майстерністю м-ра Холмса».

Не варто й казати, що, ледь проглянувши статтю, я скочив у кеб і помчав на Бейкер-стріт. На вулиці чекала карета відомого хірурга сера Леслі Оукшота, а сам він був у передпокої.

— Безпосередньої небезпеки немає, — повідомив лікар. — Дві рвані рани на голові й декілька добрячих синців. Довелось накласти шви і ввести морфій. Зараз йому потрібен спокій, але, якщо вам треба поговорити з ним кілька хвилин, заперечувати не буду.

Одержавши дозвіл, я прослизнув до напівтемної кімнати. Хворий не спав, і я почув, як він хрипко прошепотів моє ім'я. Штору було спущено на три чверті, але тоненький промінчик світла пробивався досередини й осявав забинтовану голову пораненого. Крізь біле полотно проступила пурпурова пляма. Я сів поруч і нахилився до Холмса.

— Усе гаразд, Уотсоне. Не дивіться так перелякано, — пробурмотів він кволим голосом. — Не так усе погано, як здається.

— Слава Богу!

— Ви знаєте, я трохи вмю фехтувати і відбив більшість ударів, та, на жаль, напасників було двоє.

— Що я можу зробити, Холмсе? Звичайно ж, їх найняв той пройдисвіт. Одне ваше слово, і я піду спущу з нього шкуру.

— Любий Уотсоне! Ні. Якщо поліція їх схопить, тоді ще можна буде щось зробити, але їхній відступ був, напевне, добре підготовлений. Зачекайте, у мене є план. Перш за все перебільшимо пошкодження. Вони прийдуть розпитати вас про мене. Розпишіть усе як слід, Уотсоне: мовляв, добре, як дотягну до кінця тижня... гарячка... будь-що. Перебору не буде.

— А сер Леслі Оукшот?

— О, тут усе буде гаразд. Він повірить, що справи мої кепські. Це вже мій клопіт.

— Ще що-небудь?

— Так. Скажіть, хай Джонсон сховає міс Вінтер. Ці молодчики займуться тепер нею, бо, звичайно, знають, що вона мені допомагала. Якщо наважились учинити напад на мене, навряд чи забудуть про неї. Гаяти часу не можна. Зробіть це сьогодні ввечері.

— Я поїду зараз же. Більше нічого?

— Покладіть на стіл люльку і тютюн. Добре... Заходьте щоранку, будемо погоджувати дії.

Того ж вечора ми з Джонсоном відвезли міс Вінтер до відлюдного передмістя Лондона і умовили її сидіти тихо, доки мине загроза.

Шість днів усі гадали, що Холмс перебуває на порозі смерті. Бюлетені не вселяли надії, а в газетах з'являлися зловісні повідомлення. Я приходив регулярно і переконався, що все не так уже й погано. Міцний організм Холмса й незламна воля творили чудеса. Він швидко видужував, і в мене часом з'являлася підозра, що це відбувалося швидше, ніж він намагався показати навіть мені. Цій людині притаманна дивна таємничість, яка часто проявляється у драматичних ефектах, але навіть найкращий друг може лише здогадуватись, що він має на думці. Холмс наполегливо запроваджує у життя аксіому, що єдиний надійний заколотник — це той, хто сам-один організує заколот. Я був для нього найближчою людиною і все ж завжди відчував між нами певну відстань.

На сьомий день шви зняли, але це не завадило вечірнім газетам надрукувати повідомлення про бешиху. Там же з'явилась інформація, яку я мусив, живий чи мертвий, доставити моєму другові. Йшлося про те, що серед пасажирів пароплаву «Рурітанія» компанії «Кунард», який відпливав у п'ятницю з Ліверпуля, знаходиться барон Адельберт Грюнер. Баронові треба владнати у Штатах якісь важливі фінансові справи до весілля з міс Віолетою де Мервіль, єдиною дочкою... і т. д., і т. п. Холмс мовчки вислухав новину. Його бліде обличчя залишилося холодним і зосередженим, але я бачив, що він вражений.

— У п'ятницю! — вигукнув він. — Залишилося тільки три дні. Гадаю, негідник збирається втекти від загрози. Не вийде! Йй-богу, не вийде! Тепер, Уотсоне, дещо зробіть для мене.

— До ваших послуг.

— Присвятіть наступну добу ретельному вивченню китайської порцеляни.

Він нічого не пояснив, а я не став розпитувати. Довгий досвід навчив мене мудрості покори. Але, вийшовши з кімнати, я попрямував по Бейкер-стріт, обмірковуючи, як мені виконати такий дивний наказ. Кінець кінцем я подався до бібліотеки на Сейнт-Джеймс-сквер, виклав проблему своєму приятелеві, помічникові бібліотекаря Ломаксу і поїхав додому з величезним томом під пахвою.

Кажуть, що адвокат, який так ґрунтовно визуджує справу, що в понеділок екзамнує експерта-свідка, до суботи забуває геть усе. Звичайно, мені зовсім не хотілося виступати в ролі авторитета з порцеляни. Та все ж цілий вечір і цілу ніч з невеликими перервами для відпочинку і весь наступний ранок я поглинав знання і заучував імена.

Я дізнався про клейма великих художників-декораторів, про таємниці циклічних дат, марки Хунг-ву, красоти Цзюнь-яо¹, твори Тан-ін², розкіш стародавніх епох Сун і Юань³. Наступного ранку я завітав до Холмса, переповнений цією інформацією. Мій друг уже встав, хоча з офіційних повідомлень про це не можна було дізнатись, і, зіперши забинтовану голову на руку, вмовстився у глибині свого улюбленого фотеля.

— Як же так, Холмсе? — зауважив я. — Ви ж помираєте, коли вірити газетам.

— Саме таким і мало бути враження. А тепер скажіть мені, Уотсоне, ви вивчили урок?

— Принаймні намагався.

— Добре. Зможете провадити глибокодумну бесіду на цю тему?

— Вважаю, що зможу.

— Тоді передайте мені оту коробочку з каміна.

Він відкрив кришку і вийняв щось маленьке, дбайливо загорнуте у клапот тонкого східного шовку. Холмс розгорнув тканину, і я побачив крихке блюдечко чудового темно-синього кольору.

¹ Цзюнь-яо — стиль порцеляни провінції Хенань. (Тут і далі — примітки перекладача).

² Тан-ін — китайський художник (1470—1523).

³ Династія Сун (960—1279) та монгольська династія Юань (1280—1368) у Китаї.

— Будьте з ним дуже обережні, Уотсоне. Це справжній найтонший фарфор епохи Мін¹. У «Крісті»² ніколи не виставляли кращого. Повний сервіз коштував би скажені гроші, але, відверто кажучи, повний сервіз можна знайти хіба що в імператорському палаці в Пекіні. Справжній знавець може втратити розум, як його побачить.

— Що ж мені з ним робити?

Холмс подав мені візитну картку, де було надруковано: «Д-р Гілл Бартон, Хаф-Мун-стріт, 369».

— Ось ваше ім'я на цей вечір, Уотсоне. Підете до барона Грюнера. Мені дещо відомо про його звички, і, мабуть, о пів на дев'яту він буде вільний. Попередьте про свій візит запискою і вкажіть, що збираєтесь принести взірець абсолютно унікального порцелянового сервізу епохи Мін. Можете залишитися лікарем, бо тоді вам не треба буде прикидатись. Ви — колекціонер, до вас потрапив сервіз; знаючи, що барон цікавиться такими речами, ви хочете продати його за значну суму.

— Яку саме?

— Влучне запитання. Уотсоне! Ви, безумовно, провалитесь, якщо не знатимете вартості власного посуду. Це блюдо дав мені сер Джеймс. Здається, воно з колекції його клієнта. Не буде перебільшенням сказати, що йому нема рівних у світі.

— Можливо, я міг би запропонувати, щоб сервіз оцінив експерт.

— Чудово, Уотсоне! Сьогодні ви перевершили себе. Запропонуйте «Крісті» або «Сотбі». Ви занадто делікатні, щоб самому встановлювати ціну.

— А якщо він мене не прийме?

— Прийме. У нього манія колекціонування у найгострішій формі, особливо таких речей. І його вважають визнаним авторитетом. Сідайте, Уотсоне, я продиктую листа. Відповіді не треба. Просто напишіть, що прийдете і чому.

Це був чудовий документ — короткий, ввічливий. Знавця він мав зацікавити. Його відразу ж віддали посильному, і того ж вечора я вирушив на завдання з коштовним блюдцем у руці та карткою доктора Бартона в кишені.

Пишний будинок з парком свідчив, що барон Грюнер, як і казав сер Джеймс, був дуже заможний. Довга звивиста під'їзна алея, обсажена рідкісними видами чагарників, закінчувалася широким майданчиком, посипаним жорствою і прикрашеним статуями. Палац побудував якийсь південноафриканський золотий король у часи великого буму. Низька, довга будівля з наріжними баштами — витвір хворобливої уяви архітектора — вражала розмірами й масивністю. Дворецький, поважний, мов єпископ, впустив мене і передав лакею в розкішній лівреї, а той повів мене до барона.

Грюнер стояв перед розчиненою шафою, що займала простінок між вікнами і вміщувала частину китайської колекції. Коли я увійшов, він повернувся, тримаючи в руці маленьку коричневу вазу.

— Прошу, сідайте, докторе, — запросив він. — Я переглядаю мої скарби і міркую, чи зможу їх поповнити. Оцей взірець епохи Тан повинен вас зацікавити. Я певен, ви ніколи не бачили такої тонкої роботи і чудової глазури. Ви згадували про блюдо епохи Мін, воно з вами?

Я обережно розгорнув блюдо і простягнув Грюнеру. Він сів за стіл, присунув лампу, бо вже сутеніло, і почав його уважно розглядати. Жовте світло чітко осявало його обличчя, і я міг спокійно роздивитися нашого супротивника.

Так, він був дуже гарний із себе і недарма вважався одним із найвродливіших чоловіків у Європі. Зросту він був середнього, але постать мав струнку й гнучку. Обличчя — смугляве, майже східне, з великими

¹ Династія Мін (1368—1644).

² «Крісті» (як і «Сотбі») — відома фірма, що спеціалізується на продажу творів мистецтва. Організує всесвітньовідомі аукціони.

темними млосними очима, проти яких не встоїть жодна жінка. волосся — чорне, як воронове крило, і такі самі вуса — короткі, закручені й старанно нафабрені. Риси обличчя — правильні й приємні, крім, мабуть, прямих і тонких губів. Якби вбивцю можна було впізнати по губах, він мав би саме такі — міцно стулені, жорсткі, безжалісні й жахливі. Даремно він їх оголював, так коротко підстригаючи вуса: склалося враження, ніби природа сама попереджає жертви про небезпеку. Манери в нього були витончені, голос — приємний. На вигляд йому було років за тридцять, хоч пізніше ми довідалися, що йому сорок два.

— Дуже гарне. Справді, дуже гарне! — нарешті промовив Грюнер. — Кажете, у вас таких шість? Мене дивує, що я ніколи й не чув про це диво. В Англії мені відомо лише одне таке блюдо, але воно ніяк не може з'явитися на ринку. Чи не буде нескромним запитати, докторе Гілл Бартон, як воно до вас потрапило?

— Та яке це має значення? — відповів я якомога безтурботніше. — Ви бачите, що річ справжня, а щодо її вартості, то хай оцінює експерт.

— Дуже загадково, — сказав Грюнер, і в його темних очах блиснула підозра. — Коли маєш справу з такими коштовностями, хочеться знати про них усе. Безумовно, річ справжня. Ніяких сумнівів у мене щодо цього немає. Але припустімо, — я мушу взяти до уваги будь-яку можливість, — пізніше з'ясується, що ви не мали права її продавати.

— Гарантую, що це неможливо.

— Тоді, безумовно, постане питання, чого варта ваша гарантія?

— На це можуть відповісти мої банкіри.

— Добре. Але все ж таки уся справа здається мені досить незвичною.

— Можете погодитись чи ні, — відповів я байдужно. — Я вирішив спочатку звернутися до вас, бо чув, що ви знавець, але мені не важко знайти й інших покупців.

— А хто сказав вам, що я знавець?

— Мені відомо, що ви автор книги з цього питання.

— Ви її читали?

— Ні.

— Даруйте, але мені все важче вас зрозуміти! Ви — знавець і колекціонер. У вашій колекції така коштовність, і в той же час ви не потурбувалися зазирнути в єдину книгу, яка пояснила б вам, яким скарбом ви володієте і яка його цінність. Як це пояснити?

— Я людина дуже зайнята, бо маю лікарську практику.

— Це не відповідь. Якщо в людини є хобі, вона знаходить для нього час, байдуже чим іншим вона ще займається. У вашому листі написано, що ви знавець.

— Звичайно.

— Мені б хотілося перевірити вас, поставивши декілька запитань. Мушу зауважити, докторе, якщо ви справді лікар, що все це здається мені усе підозрілим. Скажіть, будь ласка, що ви знаєте про імператора Шому і як він пов'язаний з Шосоїн біля Нарі¹? Даруйте, ви збентежені! Розкажіть про північну династію Вей² та її роль в історії кераміки.

Я підхопився зі стільця із вдаванням обуренням.

— Це нестерпно, сер! Я не учень і прийшов не на іспит, а зробити вам ласку. Мої знання з цих питань, можливо, гірші лише за ваші, але я не збираюся відповідати на запитання, поставлені у такій образливій формі.

Він спокійно подивився на мене. Очі його спалахнули і втратили млосність. Між жорстокими губами блиснули зуби.

— Навіщо ця комедія? Ви — шпигун, якого підіслав Холмс. Це хитрість, замислена проти мене. Сам він при смерті і послав підручного стежити за мною. Ви з'явилися, не подбавши про шляхи відступу, та присягаюся, сюди легше увійти, ніж вийти звідси.

¹ Шосоїн — храмовий комплекс біля Нарі, першої столиці Японії, (710—784), скарбниці буддійського мистецтва.

² Династія Вей — одна з династій після розпаду царства Цинь (403 р. до н. е.).

Він схопився на ноги, а я відступив назад, готуючись до нападу, бо Грюнер не тямив себе від люті. Можливо, він з самого початку мене підозрював і допит відкрив йому правду, але, ясна річ, я не міг і сподіватися, що мені вдасться ошукати барона. Грюнер сунув руку до шухляди і почав несамовито в ній порпатись. Раптом він щось почув, завмер, уважно прислухаючись, зойкнув і метнувся до сусідньої кімнати.

Я ступив два кроки і зупинився біля відчинених дверей. Те, що я там побачив, не забути ніколи. Вікно в сад було розчинене навстіж. Біля нього з блідим, скривленим від болю обличчям, з головою в закривавлених бинтах стояв Холмс, схожий на страхітливий привид. За мить він зник за вікном, і знадвору почувся хрускіт лаврових кущів. З лютим ревінням хазяїн дому кинувся за ним у відчинене вікно.

А потім... Усе сталося так швидко, що я навіть не встиг нічого побачити. У лісті майнула рука, жіноча рука. В ту саму мить барон жахливо скрикнув — цей зойк назавжди врізався мені у пам'ять. Схопившись за обличчя, він гасав по кімнаті, бився головою об стіну, потім, звиваючись, упав на килим. Його крики лунали по всьому будинку.

— Води! — волав Грюнер. — Ради Бога, води!

Схопивши зі столу графин, я кинувся на допомогу. Тієї ж миті з передпокою вбігли дворецький і слуги. Коли я став на коліна біля потерпілого і повернув його спотворене обличчя до світла лампи, один з них знепритомнів. Сірчана кислота уїлася в шкіру і скрапала з вух та підборіддя. Одне око вже побіліло й оскляніло, друге почервоніло й запалилось. Риси, якими я щойно милувався, — тепер розмиті, безбарвні, жахливі, нелюдські, — нагадували гарну картину, по якій художник пройшовся грубою, мокрою губкою.

У двох словах я пояснив, звідки взялася кислота. Кілька слуг вилізли у вікно, інші побігли на галявину, але було темно й почався дощ. Між зойками жертва кляла злочинницю: «То ця чортова кішка, Кіті Вінтер! — волав барон. — Проклята відьма! Вона мені за все заплатить! За все! О Боже мій, я не знесу такого болю!»

Я промив йому попечене обличчя олією, наклав м'яку пов'язку і ввів морфій. Цей шок розвіяв усі його підозри щодо мене, і він тулився до моїх рук, ніби у моїй владі було прочистити йому очі, каламутні, як у дохлої риби. Можна було б розчулитися над калікою, якби не спогад про страшне життя, що призвело до таких кошмарних змін. Було гидко відчувати його гарячі руки, і я з полегшенням дочекався домашнього лікаря, котрий прийшов разом із фахівцем і звільнив мене від цього тягара. Приїхав також інспектор поліції, якому я передав свою справжню картку. Вчинити інакше було безглуздо, бо мене у Скотленд-Ярді знали в обличчя так само добре, як і Холмса; по тому я залишив цей сумний і жахливий дім і за годину був на Бейкер-стріт.

Холмс сидів на улюбленому стільці, дуже блідий і виснажений. Справа була не тільки у ранах; навіть його, людину із залізними нервами, вразили події цього вечора, і він, жахаючись, слухав мою розповідь про лихо, що спіткало барона.

— Це розплата за гріхи, Уотсоне. Розплата за гріхи! — сказав Холмс. — Вона приходиться рано чи пізно. Бог знає, що гріхів у Грюнера вистачало, — вів він далі, беручи зі столу коричневу книжку. — Ось про цей альбом і казала міс Вінтер. Якщо він не перешкодить шлюбу, то ніколи й ніщо не допоможе. Але він допоможе, Уотсоне, повинен допомогти. Цього не витримає жодна жінка, що поважає себе.

— Це щоденник його кохання?

— Або хтивості. Називайте як хочете. Коли Кіті Вінтер розповіла нам про нього, я зрозумів, якою могутньою зброєю він може стати, якщо потрапить до наших рук. Тоді я приховав свої задуми, бо жінка могла нас виказати, але не відмовився від них. Потім той напад переконав барона,

що боятися мене не треба. Тим краще. Я почекав би ще трохи, але поїздка до Америки примусила діяти. Він би ніколи не залишив документ, який так його компрометує. Тож треба було діяти негайно. Нічна крадіжка виключалась, бо він стережеться. Але, якби вдалося відвернути чимось його увагу, можна було б спробувати ввечері. Отут і стали в пригоді ви з цим синім блюдцем. Але мені треба було точно з'ясувати, де альбом. Я знав, що в мене є лише декілька хвилин, — час обмежувало ваше знання китайської порцеляни. Тому в останню мить я прихопив і дівчину. Звідки підозрював і допит відкрив йому правду, але, ясна річ, не міг і сподіватися мені було знати, що за пакунок вона так обережно тримала під плащем! Я гадав, вона прийшла у моїй справі, та, здається, вона владнала й свою.

— Він здогадався, що я прийшов від вас.

— Цього я й боявся. Але ви морочили його якраз стільки часу, скільки мені було потрібно, щоб узяти альбом, хоча й не стільки, щоб зникнути непомітно. О, сер Джеймс, радий вас бачити!

Шановний друг, який прибув на наше запрошення, уважно вислухав розповідь Холмса.

— Ви зробили чудо, справжнє чудо! — вигукнув він у кінці. — Але якщо пошкодження такі жахливі, як каже доктор Уотсон, весілля не буде й без цього страшного щоденника.

Холмс похитав головою.

— Жінки типу де Мервіль так не чинять. Вона може покохати його ще дужче, як спотвореного страдника. Ні, ми повинні знищити не його фізичне, а моральне обличчя. На землю її поверне цей альбом, і нічого більше. Щоденник написаний його рукою. Вона зверне на це увагу.

Сер Джеймс забрав з собою і альбом, і коштовне блюдо. Мені теж давно треба було йти, тому ми разом вийшли на вулицю. Перед під'їздом на нього чекала карета. Наш гість ускочив до неї, наказав кучерові рушати й помчав геть. Висунувши з вікна руку, він намагався затулити плащем герб на дверцятах, але я все ж таки встиг його роздивитись, зойкнув з несподіванки і кинувся нагору до кімнати Холмса.

— Я знаю, хто наш клієнт, — вигукнув я у захопленні від новини. — Холмсе! Це...

— ...вірний друг і лицар, — зупинив мене жестом руки Холмс. — І для нас цього досить.

Не знаю, як скористалися з цього щоденника злочинів. Може, це зробив сер Джеймс. Або таку делікатну справу доручили батькові нареченої. Хоч як там було, але ми досягли бажаного. Через три дні в «Морнінг пост» з'явилося повідомлення, що шлюб барона Адельберта Грюнера з міс Віолетою де Мервіль не відбудеться. У тій же газеті надрукували матеріали першого слухання в поліційному суді справи міс Кіті Вінтер, яка звинувачувалась у нападі із застосуванням сірчаної кислоти. На суді стали відомі такі обставини, що вирок, як, мабуть, дехто пригадує, було ухвалено найм'якший. Холмсу загрожувало звинувачення у пограбуванні, але при чистій меті й вельможному клієнті навіть суворі британські закони стають гуманними та гнучкими. В усякому разі, мій друг ще не на лаві підсудних.